

Dissertatio de poculo Iovis Servatoris Et boni genii Nuptiis Viri ... Dn.
Danielis Fischeri, ICti, & Virginis ... Elisabethae Sophiae, Viri ... Dn.
Martini Boekell, ICti ... Filiae

Lubecae

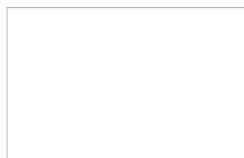
Bangert, Heinrich

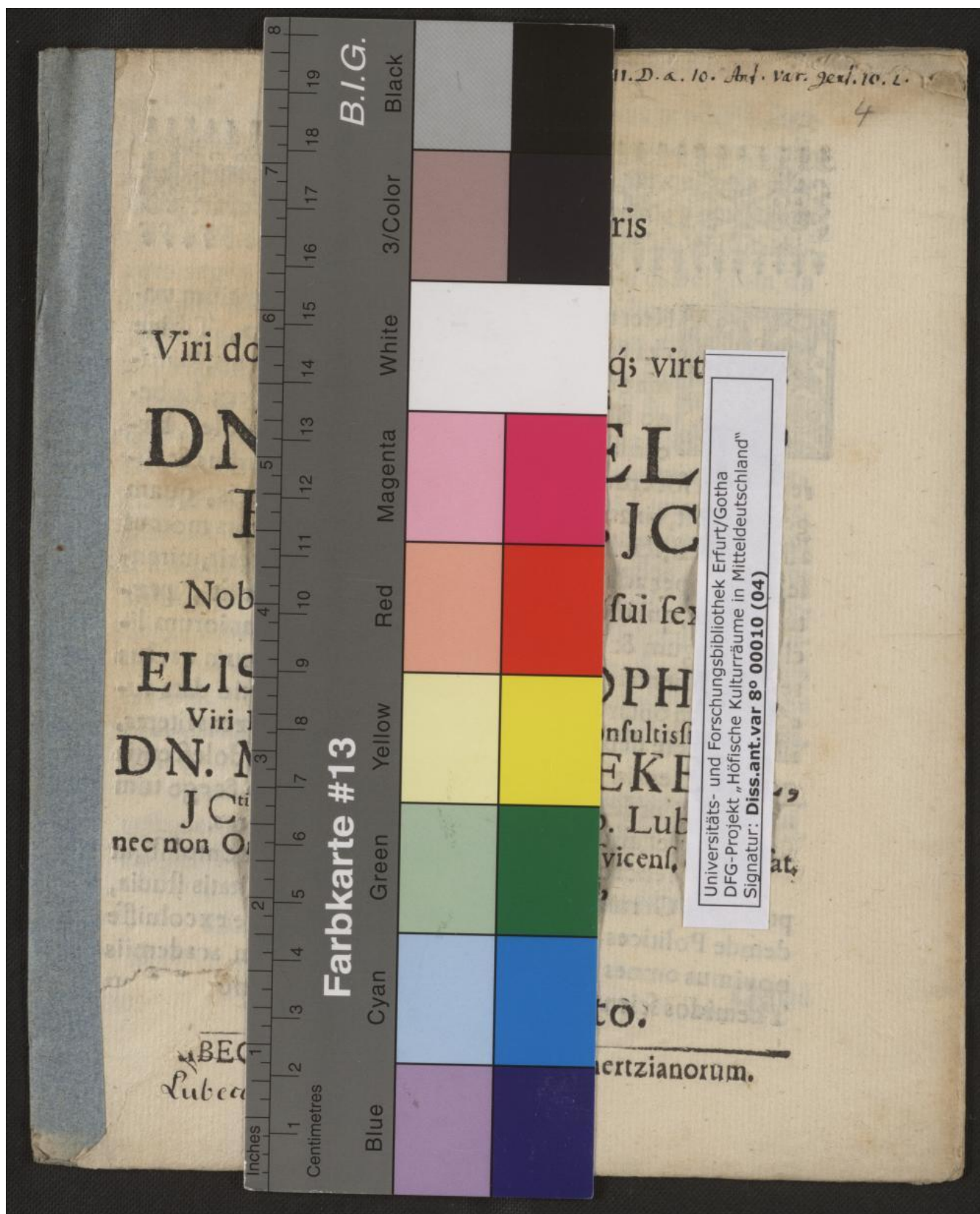
Diss.ant.var 8° 00010 (04)

https://dhb.thulb.uni-jena.de/receive/ufb_cbu_00001821

urn:nbn:de:urmel-c79e4aa0-b780-4f07-81c6-1bcf4c444b497-00000581-013

Lizenz: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

urn:nbn:de:urmel-c79e4aa0-b780-4f07-81c6-1bcf4c444b497-00000581-013

Disfertatio
de
poculo Jovis Servatoris
Et
boni genii
Nuptiis

Viri doctrinâ, moribus, omniq; virtutum
genere præcellentissimi

DN. DANIELIS
FISCHERIJ C^{ti}

& Virginis

Nobilissimæ, atq; omnibus sui sexus
virtutibus ornatissimæ,

ELISABETHÆ SOPHIÆ,

Viri Nobilissimi, Amplissimi & Consultissimi

DN. MARTINI BOEKELL,

J C^{ti} eminentissimi, & Reip. Lubec.

nec non Ordinum Provincialium per Slesvicens. & Holsat.

Ducatus Syndici gravissimi,

FILIAE,

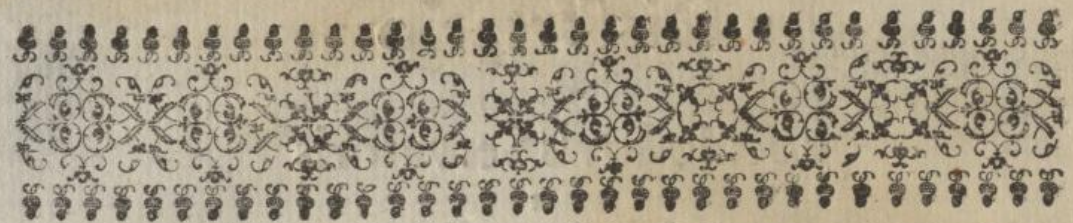
dicata

ab

Henrico Bangerto.

BECAE, Typis Hæredum Schmalhertzianorum.
Lubecae

urn:nbn:de:urmel-c79e4aa0-b780-4f07-81c6-1bcf4c444b497-00000581-026

Nter tot gratulantium & bene precantium voces cū me unum silere turpe putem, Tibine magis, *Vir Consultissime*, an focero ruo, Martino Boekelio, JC^{to} eminentissimo, deq; Lubecensi Republica summè merenti, gratuler, hæreo. Tu focerum reperisti, tuis similimum moribus & ingenio, id est, virum, qui præter accuratissimam juris, quam assecutus est, scientiam ita etiam optima studia, supra morem seculi, semper adamavit, ut quantum in iis profecerit, mirentur omnes, qui intelligunt, quam rarum & difficile sit, præclaram legum & jurium cognitionem cum humaniorum literarum scientia conjungere: Ille in Te, generum nactus est, qualem optare sibi, & magno è numero, si optio data fuisset, seligere debuisset. Tu enim Latinas & Græcas literas, quibus sapientiæ fontes continentur, à prima adolescentia ita tractasti, ut satis ista ætate docentibus, in quib; & ego tum fui, appareret, futurum esse, ut supra vulgus saperes.

Cū relicto Lyceo patrio ad externos te contulisti, in præcipuis Germaniæ academiis primū humanitatis studia, deinde Politices & Juris scientiam ea industriâ te excoluisse novimus omnes, ut toties ab illis, qui publicè in academiis Themidos scientiam docent, summi in Jure hono

tibi sint ; quos tamen tuis ductus rationibus modestè semper recusasti. Cùm verò etiam viro *πλὴκῶ*, qui ad Rempublicam gerendam accedere olim , aut Principum negotia & actiones consiliis suis regere cupiat, necesse sit , populorum mores & instituta cognoscere, Italiam universam , Hispaniarum regna præcipua, Galliam, Britanniam & Belgium ita illustrasti, ut & linguas gentium illarum addidiceris, & inprimis omnem in illis Rerum publicarum statum, ejusq; regendi rationem observaveris. Et, ne quid harum rerum te fugeret, novissimè ad Danorum, Suedorum & Polonorum regna profectus, populorum istorum ingenia, mores, instituta & formam Reipublicæ, quâ ista singula administrantur, penitus cognoscendam tibi putasti. Quid mirum igitur, post tam egregiam in omni studiorum genere comparatam scientiam non solum tales tibi obtigisse nuptias, sed etiam Principum Romani Imperii aulas tibi patere. Vivite felices, *Socer & Gener*, par virorum nobilissimum, & frui mini bono vestro. Vivite bono publico, nostræ cum primis civitati. Adeste Patroni cæteris clientibus vestris, & bene prudenterque cuncta gerendo nominis memoriam iisdem, quibus Europa, finibus terminate.

Sed & munera, affectus & propensæ argumenta voluntatis, certatim amici nunc ad te deferunt. Quid ego? Siculum illum vatem imitatus

Οἱ' αὐτῇ (Μῆσαυ) παρέχῃσι, καὶ ὡς ἐμὸς οἶκος ὑπάρχει,
Τὰ αὖ φέρω.

A 2

Quare

Quare en tibi à me poculum, nōn aureum illud , aut ar-
 genteum, sed quale Musa nostra dare *παρὰ χεῖρα* potuit , id
 est, descriptionem poculi, quod appellabant Græci *Διὸς σω-
 τήρος* ; & istius , quod *ἀγαθὸν δαίμονος*. Eam auspicatissimis
 tuis à me dicatam nuptiis, ut benevolè accipias, & me de-
 inceptus, ut hæcenus, in tuis habeas, obnixè contendo. E-
 museo, IV. Idus Sextileis, clō lōc LXIII.

M. Henr. Bangertus.

1. Jupi-

urn:nbn:de:urmel-c79e4aa0-b780-4f07-81c6-1bcf4c444b497-00000581-059

1. Jupiter à Græcis σωτήρ dictus.
2. Διὶ σωτήρι templa fuere condita.
3. Etiam Romani Jovem Servatorem coluerunt.
4. Græci poculum ἀγᾶθ' δαίμονος merum biberunt.
5. Tria pocula miscuerunt; in quibus Διὸς σωτήρος.
6. Super cæna datum poculum ἀγᾶθ' δαίμονος: post illam Διὸς σωτήρος.
7. Jovis poculum sæpe magnis haustibus biberunt.
8. Boni genii crater super cæna repetitus est.
9. Idem crater sub finem cæna, cum mensa removerentur, circumlatus.
10. Etiam Mercurii poculum propinatum.
11. Et poculum cum imagine mortis.
12. Tres Gratiarum, & novem Musarum cyathi interdum additi sunt,
13. Is mos ad Romanos transit.
14. Alia sapientum pocula: alia aliorum.

Ultima nomina sunt, quibus Jupiter à Græcis, atq; ad imitationem illorum à Romanis appellatus est. Celebre cum primis est, quod Ζεὺς σωτήρ, Jupiter servator ab illis vocatus est. Pindarus, Lyricorum antiquissimus, Ode VI. vocet tertiam victoriam Olympicam Jovi servatori sacram: sicut in conviviis tertium poculum est Jovis servatoris, cum inquit:

--- εἴη δὲ τρίτατον (alii τρίτον.)

Σωτήρι προσκίνοισας Ὀλυμπίαν.

Apud Aristophanem in Pluto Act. V. sc. 2. sacerdos conqueritur, non habere se quod edat, quanquam sit σωτήρος ἱερεὺς Διὸς. Quare paulò post idem ait, se illum suum Deum relicturum, in istis:

Τὸν ἔν Δία τὸν σωτήρα καὶ ὅς μοι δοκῶ
Χαίρειν εἰσας, ἐνθάδ' αὐτῷ καταμενεῖν.
Nunc igitur Ego ipse, meo valediturus Jovi,
Statui hic apud vos artem agere in posterum.

A ;

Quem

Quem consolatur Curio servus, & bono esse animo jubet, addita ratione:

Ὁ Ζεὺς ὁ σωτὴρ γὰρ παρῆσιν ἐνθάδε.

Quandoquidem tuus ille Jupiter servator hic est.

- 2 Ad ea Scholiastes Græcus commentatur: Ἐν ᾧ σῶται Δία πρῶτον, ἐνθα καὶ σωτὴρ Διὸς ἐστὶν ἱερόν. τὸν αὐτὸν δὲ ἔτι καὶ ἐλευθέριον Φασί. i. e. Athenienses etiam Iovem servatorem colunt, & in ipsa urbe templum est servatori Iovis sacrum. illum ipsum autem quidam & Iovem Eleutherium cognominant.

Etiam Corinthi Jovi servatori ædem structam esse scribit Pausanias in Corinthiacis. Et aliam in Epidauriorum finibus, in Laconicis. Ideo Justus per Jovem servatorem jurat, cum inquit:

Νὴ τὸν Δία τὸν σωτὴρα, πολλὰ γ' ἄξιός

Ἄπεισι τοῖς Ἕλλησιν ὁ θεὸς ἑοῦ.

Ne, per Jovem servatorem, magni hic Deus

A Græcis fieri post hac debet omnibus, Aristoph. in Plut. AE. IV. sc. 3.

- 3 Romani æmulatione Græcorum Jovi etiam servatoris & Liberatoris cognomen dedere. Is à Domitiano consecratus est, quod ipsum in seditione Vitelliana à furore hostium conservasset. Narrat Tacitus in Historiarum tertio, c. 74. his verbis: Domitianus prima irruptione apud ædium occultatus, solertiæ liberti, lineo amictu turba sacricolarum immixtus, ignoratusq; apud Cornelium Primum, paternum clientem, juxta Velabrum, delituit. Ac potente rerum patre, disjecto ædium contubernio, modicum sacellum Jovi conservatori, aramq; posuit, casusq; sup. in marmore expresit. Mox imperium adeptus, Jovi custodi templum ingens, seq. in sinu dei sacravit.

- 4 In primis vero Jovis servatoris nomen antiquissimi Græci in conviviis usurpabant. Erat enim apud illos receptum, ut cibus appositis vinum merum infunderetur, quo significare volebant, quanta vis esset boni dei; quod cum libarent, nomen ἀγαθὸς δαίμονος pronunciabant. Ubi jam quisq; pro suo arbitrio vinum diluisset, nomen Διὸς σωτὴρος præfabantur, ut innuerent, vinum ita esse temperatum, ut citra noxam bibi jam possit.

- 5 Primum poculum Jovi sacrabatur, qui pro loco & re nomen sortiebatur. In convivio, quod ob victoriam in certaminibus Olympicis agitabatur, calix ille dicebatur Διὸς ὀλυμπία, Jovis Olympici. In nuptiali autem, Διὸς ὡγεῖα γάμος Jovis tempestivarum nuptiarum auctoris. In hac reprimus ille crater Junoni iisdem, ut Jovi sacrabatur. Secundum poculum ἥρωσι, heroibus & semideis libatum est. Tertium τῷ Διὶ τῷ σωτῆρι, Jovi sospitatori, quod crederent, potationem huc usq; citra ebrietatem posse consistere. Si ulterius eatur, ad temulentiam procedi atq; intemperiem.

Id

Id primum ex Pindaro discimus, qui omnium primus istorum craterum, Ioso ante laudato, meminit. Eum locum hic integrum damus:

Θάλλοντες ἀνδρῶν ὥς ὅτε συμποσίῃς
 δεῦτερον κρατῆρα Μοισαίων μελέων
 κίρναμεν, Δάμπωνος εὐά-
 θλῃ γενεᾷς ὕπερ. Ἐν Νεμέᾳ
 μὲν πρῶτον ὦ Ζεῦ τιν, ἄωντων
 δεξάμενοι τε Φάνων.
 Νῦν αὖτ' ἐν Ἰσθμῷ δεσπότης
 Νηρείδου σίτε πινυτή-
 κοντα, παίδων ὀπλοπότης
 φυλακίδα νικῶντος. Εἴη δὲ τρίτην
 σωτῆρι προσαινόντας Ὀλυμ-
 πίῳ, Αἴγινα κατὰ,
 σπένδειν μελιφθόγγοις αἰοδαῖς.

id est: Secundum calicem (quemadmodum in florenti hominum symposio fieri solet, ut misceantur pocula) musicorum cantum super certaminibus praeclari generis Lampo- nis temperamus. At Jupiter tibi florem coronarum in Nemeis suscipientes, primum craterem libamus. Nunc minore inter pueros nata Phylacida vincente Isthmia, Neptuno ac quinquaginta Nereidibus alterum statuimus. Tertium vero Servatori Olympio exhibentes, liceat dulcisonis Aeginam celebrare carminibus.

Scholiasies Graecus Pindari eundem numerum ex Sophocle & Aeschilo confirmat, & causam trium craterum exprimit, cum scribit: ὁ πρῶτος ἐν κρατῆρ, διὸς Ὀλυμπία. ὁ δεύτερος, γῆς καὶ ἡρώων. ὁ τρίτος διὸς σωτῆρος. Et post pauca: Τὸν δὲ τρίτον κρατῆρα διὸς σωτῆρος ἔλεγον. κατὰ καὶ σοφοκλῆς ἐν ναυπλίῳ:

Ζεῦ παυσίλυπε καὶ διὸς σωτῆρ
 σπένδῃ τρίτῃ κρατῆρ.

Curarum ademptor Jupiter, & tertii
 Libatio scyphi hospitatoris Jovis.

Τὸν μὲν γὰρ πρῶτον διὸς Ὀλυμπία ἐκίρνασαν· τὸν δὲ δεύτερον ἡρώων· τὸν δὲ τρίτον, διὸς σωτῆρ. κατὰ καὶ αἰσχύλῳ ἐν Ὀπινόοις:

λοιβὰς διὸς μὲν πρῶτον ἡρώων γάμῳ,
 ἡρώων τε εἴτα τὴν δεύτεραν γὰρ κράσιν
 ἡρώων νέμω. εἴτα τρίτον, διὸς σωτῆρ. Διολαία λίβα.

Libationes primum quidem Jovis tempestivorum nuptiarum, Juno-

Funousis; deinde secundum poculum

Heroibus tribuo: deinde tertio loco *Jovis* hospitatoris optabilem stillam.

Atque hæc quidem ille de numero. Causas denominationis has subjungit: Διὸς δὲ σωτήρ ὃ ἐλεγον τὸν τρίτον, διὰ τὸ τρίτον πίνοντες, σωτὴρ γίνεσθαι. τὸν δὲ μετὰ τρίτον, εἰς αἶτην καὶ ἀνομίαν καὶ ἀσελγείαν τρέπεσθαι. ἔλεγον δὲ αὐτὸν καὶ τέλειον, διὰ τὸ τέλειον εἶναι τὸν τρίτον ἀριθμὸν, ἀρχὴν ἔχοντα καὶ μέσον, καὶ τέλος. Docet Interpres, hunc calicem σωτήρος dictum, quod huc usq; potio citra ebrietatem, animiq; noxam consistat: ultra quam si quis progressus sit, jam ad libidinem, intemperantiamq; res vergere videatur. Juxta illud, quod apud *Apulejum* in quarto *Floridorum* est, *Asclepiadis* dictum, de quo ille ita: *Sapientis viri super mensam celebre dictum est: Prima cratera ad sitim pertinet: secunda ad hilaritatem: tertia ad voluptatem (ad ebrietatem, alii): quarta ad insaniam.* Eundem craterem appellant τέλειον, sive quod in hunc desineret bibendi modus: sive quod hic numerus inter omnes absolutissimus esse putatur, ut in quo insit & initium, & medium & finis: eoq; rebus divinis potissimum accommodetur. Cur autem semideis medius, Jovi primus & ultimus locus tributus sit, edisserit *Erasmus* in *Chiliadibus*. Atque hinc illud natum est, quod apud *Proculum* *Diodochum* extat, proverbium: Τὸν τρίτον σωτήρ. De quo idem *Paræmiographus*. Ad hoc poculum Jovi servatori libatum alludit *Seneca*, cum stagnum calidæ aquæ ingressus, resperxit proximos servorum, addita voce, *Libare se liquorem illum Jovi Liberatori*. *Tacit. Annal. XV. 64. 5.* Idem fecit *Thrasea* moriturus, cum porrectis utriusq; brachii venis, postquam cruorem effudit, humum superispargens, *Libemus*, inquit, *Jovi Liberatori*. *Tacit. Annal. XVI. 35. 2.*

6 Sed ad Græcorū pocula redeamus. Infundebant illi appositis cibis merum: post quisq; pro libitu illud miscebat, & Jovis, aut alterius dei aut semidei nomen præfabatur. Disertè motem, & causam illius, enarravit *Diodorus Siculus* in *Bibliotheca* tertio, his verbis: *Quod inventum & donum vini majorem in modum hominibus gratum & acceptum esset, tum ob jucunditatem potus, tum quia corpora bibentium firmiora reddit, mos apud Græcos inolevit, Φασιν ἐπὶ τῶν δεῖπνων, ὅταν ἀκρατος οἶνος δίδωται πᾶσιν, ἐπιλέγειν ἀγαθὰ δαίμονας ὅταν δὲ μετὰ τὸ δεῖπνον δίδωται νεκραμένους ὀδασι, Διὸς σωτήρ ἐπιφωνεῖν, ut inter canam, quando meracum omnibus porrigitur, boni genii nomen accinatur: cum peracta verò cana lympha contemperatur, Jovis servatoris appellatio fiat. A meraci enim potu (nimio) affectiones insana oriuntur: τῷ δ' ἀπὸ Διὸς ὁμβρε μὲν ἔσται, τὴν μὲν τέρψιν καὶ τὴν ἡδονὴν μένειν, τὸ δὲ τῆς μαλίας καὶ παραλύσεως βλάβηον διορθεῖσθαι, at Joviali admixto liquore, jucunda quidem latitia voluptas remanet, sed insania ac dissolutionis pocumentum amovetur.* Causa igitur denominationis est, quod, sicut vinum me-

rum

rum corrumpit valetudinem; ita dilutum imbre, qui à Jove est, eandem servet.

Ordinem hunc poculorum, & causam illius etiam *Athenæus libro quinto & decimo Δαιτυσοφισίων*, è Philonide, refert in hunc modum: *Translatá è rubro mari vite in Graciam à Baccho, multisq; intemperanti voluptate delinitis, & merum bibentibus, cum alii furis acti insanirent, alii obruti vino & crapulá conciderent mortuis similes, quibusdam ad littus maris compotantibus, ingruente pluvia, dissolutum convivium, ac poculum, in quo parum vini relictum fuerat, aquá repletum esse: deinde cum factum rursus esset sudum ac serenum cælum, condidas in eundem locum reversos, vinum dilutum gustantes, mistem atq; minimè molestant voluptatem sensisse.* Καὶ διὰ τῆς οἱ Ἕλληες τῷ μὲν παρὰ δαίπνον ἀκράτῳ προσδομένῳ τὸν ἀγαθὸν ἐπιφωῶσι δαίμονα, πμῶνες τὸν εὐρόντα δαίμονα. ἦν δ' ἔστ' ὁ Διόνυσος. τῷ δὲ μετὰ δαίπνον κεκραμένῳ πρῶτῳ προσδομένῳ ποτηρίῳ, Δία Σωτῆρα ἐπiléγχι. σι τῆς ἐκ τῆς μίγμαλι ἀλύπῃς κράσεως τὸν καὶ τῶν ὀμβρῶν ἀρχηγὸν αἶπιον ὑπολαβόντες, i. c. Quapropter Graci, cum temetum inter cœnandum infertur mensa, elato clamore bonum deum invocant, illum venerantes, qui reperit. Fuit autem is Bacchus. Cum verò post cœnam primum aqua temperatum poculum ministratur, Jo- vem Servatorem exultantes acclamant, pluvia largitorem & moderatorem existiman- tes, jucundaq; temperationis & commixtionis auctorem.

Panyasis, heroicorum versuum scriptor, Gratiis, Horis & Baccho primam tribuit potionem: secundam Veneri ac denuo Baccho: Injurix tertiam & Atæ, apud *Athenæum in secundo*.

Jovis poculum magnis haustibus nonnunquam ebibitum fuisse, docent illi 7. *versus Archelochi apud Athenæum libro primo:*

Εἶθ' ὁπότεαν πλήρωμα Διὸς σωτῆρος ἔληθε,
Ἢδη χρεὶ γερὰν πολὺν σφόδρα κρατοφορέντα
Οἶνον ὕγρα χαίτα λευκῷ πεπυκασμένον ἀνθε
Πίνειν.

Pocula cum Servatoris Jovis hauseris ipse,
Excellens bibito, canum vetus, & generosum
Vinum, cuiq; comam niveus flos contegit udam.

Et illi, quos ex Antiphane adducit idem *in decimo quinto:*

Ἀρμόδιος ἐκαλεῖτο παιᾶν ἦδε το,
Μεγάλην Διὸς σωτῆρος ἀκρατον ἦρε πρὸ
Harmodius ad vocabatur: Paan cane batur:
Magnam Jovis servatoris scapham quidam sustulit.

Idem confirmatur & illis, quos ex Alexio Poeta adfert:

Ἀλλ' ἔγχεον αὐτῷ. Διὸς γε τήνδε σωτῆρος. Πῶς
θνητοῖς ἀπάντων χρησιμώτατον πολὺ

περιπρεύει
ἢ ἀρ

B

ὁ Ζεὺς

ὁ Ζεὺς ὁ σωτήρ· εἰ μὴ ἐγὼ διαρραγῶ,
ἔδεν μόνος εἰς πέτρῃσι παρ' ῥῶν.

At huic affundito. Hęc Jovis servatoris poculum.

Omnium deorum mortalibus, longē optimus

Servator Jupiter est: etiam si medius crepem;

Eate res nihil moveat: securus bibe.

Nonnunquam & undecim aureis literis per ambitum poculo inscriptum erat: Διὸς σωτήρος, ut testatur *Athenæus l. XI.* Unde conjectura nata est *Iohannis Henrici Ursini lib. VI. sacror. Analect. §. 30.* etiam scypho augurali *Iosephi* forsitan literis *Ægyptiis* sacris & ignorabilibus inscriptum fuisse **Iosephi**.

De poculo boni genii admodum discrepant veteres scriptores, quorum nonnulli id primum, alii ultimum fuisse tradidere. Unde *Suidas* scribit: εἶπα εἶχον οἱ παλαιοὶ μετὰ τὸ δεῖπνον πίνειν ἀγαθὸν δαίμονος, ἐπὶ ῥοφῶντες ἀκράτων, καὶ τὰ ποτὶ λέγειν, ἀγαθὸν δαίμονος. ἄλλοι δὲ φάσι, τὸ πρῶτον πότηριον ἔτῳ λέγεσθαι, χωρίζεσθαι δὲ μέλλοντες, διὸς σωτήρος. Et *Græcus Paraphrastes* in *Aristophanis Equitibus*; αἰρομένης τῆς τραπέζης μετὰ τὸ δεῖπνον, ἀκράτων περιεφέρεται, καὶ ἐκκαλεῖτο ἢ κρασις ἀγαθὸν δαίμονος. ἄλλως: τὸ πρῶτον πότηριον ἀγαθὸν δαίμονος ἔπινον. Ubi neminem tamen offendet, quod οἶνος ἀκράτης ab eodem κρασις appelletur. Nam voces κρασις & κέρασμα nonnunquam pro sola infusione, aut propinatione sumuntur. Sic enim & *LXX.* illud *Psalmi LXXV. 9.* verterunt: πότηριον ἐν χειρὶ κυρίου, οἶνον ἀκράτη πλῆρες κεράσματος. Et *κεράννυμι* idem interdum quod ἐγχεῶ, infundo, aut δίδωμι πίνειν. Agnoscit illum dissensum & *Cælius Rhodiginus Lect. Antiq. lib. XIII.* cū scribit: *Nec ignoro, esse qui Boni demonis poculum primatem habuisse locum autument. Sed in hoc mira scriptorum varietas est.* Sub initium cœnæ poculum ἀγαθὸν δαίμονος illatum fuisse, liquet ex iis, quæ dicta sunt. Etiam merum illud, & non temperatum fuisse, perspicuè inde constat. Deniq; gustatum tantum & libatum, non ἀμυστὶ hāustum esse, eadem evincunt testimonia. Verūm ut statim cum cibus boni genii scyphus illatus est: ita eundem inter pocula, quæ, dum cœnarent, aut etiam in mensa secunda, ab illis mixta fuerunt, repetitum fuisse, vero si visum est. Id iterum aperrè docet *Athenæus libro XV.* cū scribit, super cœnam multos boni genii poculum poposcisse, alios Jovis servatoris, alios aliud petiisse. Cui sententiæ robur accedit ex illo *Xenarchi* apud *Athenæum*:

ὥς εὐπὶ νυκτὶ ζεῖν καὶ πρὸς ἀρχομαι
ἢ τὰ γὰρ δὲ δαίμονος

συνέσειπέ μ' ἐκ ποθέϊσι Φιάλη παντελῶς.
 ἢ τῷδε σωτήρος Διὸς παχιστὰ γε
 ἀπώλεσεν αὐτὴν καὶ κατεπόντωσέ μ' ὄραϊς.
Fam profecto tandem dormire quosq; incipio.
Boni genii
Labe facta vit omnino me phiala, quam ebibi.
Fovis etiamnum Servatoris ut celerrime
Poculum ipsam perdiderit, Es me demerserit, vides.

Quia autem gentiles bonum illum genium, i. e. Bacchum, ut explicat Philoni-
 des apud Athenæum, inter bibendum perpetuò colebant, non tantum auspici
 cœnam illius poculo sunt, illudq; intercœnandum frequentarunt, sed etiam per-
 actâ jam cœnâ, cum mensæ removerentur, poculum mero plenum, in gratiam
 Bacchi pro reperto vino, & hilaritate inde generi mortaliū allata circumfere-
 bant, idq; αἰγάθῃ δαίμονος appellabant. Liquet id ex illo, quod Athenæus in
 secundo è Philochoro narrat, Amphitryonem Regem Atheniensem, cum à Baccho di-
 dicisset vini temperandi rationem, primum diluisse, ac idcirco, qui sic mixtum biberunt
 homines rectos ambulasse, cum autem curdi ob meri potum incederent: ob tantum be-
 neficium aram eundem Recto Baccho adificasse in Horarum delubro, quoniam Horæ vitis
 fructum educant: Es proximè illam Nymphis alteram extruxisse, documentum bibitu-
 ris, vinum temperandum esse, quia Nympha Bacchi nutrices fuisse tradunt. Præterea
 legem promulgasse, μετὰ τὰ σίτια ἀκρατον μόνον ὄσον γευσσάσθαι, ut post cibos degu-
 standum solum meri non nihil afferretur, quod boni Genii quam magna potestas sit, de-
 clararet; deinde ut temperatum quisq; biberet, quantum esset libitum. προσεπλέγειν
 δὲ τῷδε, τὸ τῷ Διὸς σωτῆρι ὄνομα διδασχῆς καὶ μνήμης ἕνεκα τῶν πινόντων,
 ὅτι ἔγω πίνοντες ἀφαιλῶς σωθήσονται, id est, sed cum præfatione nominis Fovis Ser-
 vatoris, pietatis ergo; potaturiq; ut meminissent, pro indubitato salvos ac incolumos se
 fore si ad eum modum biberent. Non ergo verba illa: μετὰ τὰ σίτια rectè vertit In-
 terpres: statim cum cibis. Respexit videlicet ille ad poculum αἰγάθῃ δαίμονος,
 quod ab initio cœnæ libandum inferebatur. Repetit hunc Philochori locum
 Athenæus libro quinto & decimo, inquit: καὶ Θεσμός Φησὶν εἶναι τότε προσφέ-
 ρεσθαι μετὰ τὰ σίτια πᾶσιν ἀκρατέμενον, ὃν γεῦμα καὶ δῶγμα τῆς δυνάμεως
 τῇ αἰγάθῃ θεῷ τὸν δὲ λοιπὸν ἡδὴ κεκραμένον. Id confirmat ibi impio Dionysii
 factum, cum subjungit: ὅτι δὲ δόξαις τῆς γὰρ αἰγάθῃ δαίμονος κρασεως ἔτος ἦν
 βασιλεύσας πᾶς τραπέζας, ἔδειξε διὰ τῆς αὐτῆς ἀσπερίας ὁ Σεκελιώτης Διονύ-
 σιος. τῷ γὰρ Ἀσκληπιῷ ἐν ταῖς Συρακούσιν ἀνακειμένης τραπέζης χερσὶς,
 πρὸς πινὼν αὐτῷ ἀκρατὸν αἰγάθῃ δαίμονος, ἐκέλευσε βασιλεύειν αὐτὴν τραπεζαν.
 Aristoteles secundo Οἰκονομικῶν, in extremis ita hoc enarrat: Διονύσιος, τὰ ἱερὰ
 περιπρευσόμενος, εἰ μὴν τραπέζαν ἴδοι παρακειμένην χερσὶν
 ἢ ἀργυρῶν, αἰγάθῃ δαίμονος κελύσεις ἐγχεῖν, ἐκέλευσεν ἀφαιρῆν.

Ima

Impietatem Dionysii *Ælianus libro primo, capite XX.* his describit: τὴν παρακεί-
μένην ἀργυρεὴν τῷ Ἀπόλλωνι τεράπεζαν κελεύσας ἀφελῆναι, ἀργαῖ δὲ δαίμονες
τῷ θεῷ διδόντες πρόσποιν. Adde de hoc Dionysii sacrilegio *Ciceronem lib. III. de
Nat. Deor. §. 83. 84. Valerium Maximum lib. I. c. 2. Lactantium de falsa relig. lib. I. c. 4.*

Sed ad poculorum ordinem redeamus? Dum mensæ auferrentur, boni ge-
nii poculum bibi solitum, iterum confirmat Paraphrastes Aristophanis in Vespas,
cū inquit: εἴθε δὲ ἦν, ὅποτε μέλλοι ἢ τεράπεζα αἰρεῖσθαι, ἀργαῖ δὲ δαίμονες ἐ-
πὶ ῥόφῳ, ὡς θεόπομπός φησιν. ὁ δὲ Ἀπολλόδορος, καὶ ὅτε τὸ ποτήριον μετὰ
πάλιν ἀνεπαλήθευεν, id est, solebant, ut ait Theopompus, cū mensa tollenda esset, sorbere
poculum boni genii: & teste Apollodoro, rursum poculum implebant. Eundem morem
inculcat hic Paraphrastes in Irena, scribens: Φασι γὰρ ὅτε δειπνήσαντες μὲν, ἐπὶ ῥό-
φῳ ἀργαῖ δὲ δαίμονες ἀπαλλάττεσθαι δὲ μέλλοντες, ἔπινον Διὸς σωτήρος. Ubi
observandum illud δειπνήσαντες, nam de secundis mensis intelligit, & sine con-
vivii. Idem disertè affirmat Paraphrastes in Equitibus; quod paulò supra addu-
ctum. Clarè idem asseritur in illo Nicostri apud *Athenaeum in decimo quinto*:

Ἀλλ' ἐγχεῖσαι θάπρον ἀργαῖ δὲ δαίμονες,
ἀπενεγκάτω μοι τὴν τεράπεζαν ἐκ ποδῶν.
ἱκανῶς κεχόρτασμαι γὰρ ἀργαῖ δὲ δαίμονες
δέχομαι. λαβὼς ἀπενεγκε τίσῃ ἐκ ποδῶν.
*At boni demonis poculum mox ubi affuderis,
Mensam procul à me hinc remove,
Quod satis est, satur ego sum. boni demonis
Hoc etiam accipio. Mensam cape, & aufer hinc ocius.*

Illustratur hæc sententia etiam illo Theophrasti testimonio, quod ibidem legimus:
Θεόφραστος τὸν ἀκρατον, φησιν, οἶνον τὸν ὅτι τῷ δαίμονι διδόμενον, ὃν δὴ λέγου-
σιν ἀργαῖ δὲ δαίμονος εἶναι, πρόσποιν, ὀλίγοντε πρόσφέρειν, ὥσπερ ἀναμινή-
σκοντες μόνον τῇ γεύσει τὴν ἰσχὺν αὐτῶν, καὶ τὴν τῷ θεῷ δωρεάν, καὶ μετὰ τὴν πλή-
ρωσιν (jam satiatū) διδῶσιν, ὅπερ ἐλάχιστον ἢ τὸ πινόμενον: illud, e mensa dum
sumunt, deum adorant, tanquam supplices rogent, ne quippiam agant turpiter, ne hu-
jus portiois appetentiores sint aquo, sed ex ea percipiant, quod honestum sit, & utile.
Inde Hesychio ἀργαῖ δαίμονισαι dicuntur ὀλιγοποτῆντες.

Et quid clarius illo Iulii Pollucis in libro sexto, capite sexto & decimo: ὥσπερ
καὶ διὸς σωτήρος κρατὴρ, ἱερὸς ἦν. ἀργαῖ δὲ δαίμονος, ὁ μετὰ ταῖς τεράπεζας
ἀκρατος, i. e. sicut & *Febris* servatoris crater sacer erat. Sed boni demonis, vinum
post cibos merum. Eodem referendum illud, quod ex Antiphane legimus apud

Athe-

Athenæum: Μετάνιπρον, ἢ μετὰ τὸ δεῖπνον, ἐπὶν ἀπνίψωνται, μετὰ δίδομένην
κύλιξ. *Αντιφάνης Λαμπίδι*:

Δαίμονος ἀραθῆ μετάνιπρον ἐν τρυφεῖν ἀπονδήροισι.

Post bellaria boni genii poculum, quod libandum, & plaudendum esse monet.

Deinde illo Diphili in Sapphone:

Ἀρχιλοχε δέξαι τήνδε τὴν μετάνιπρίδα

Μετὴν Διὸς σωτήρος ἀραθῆ δαίμονος.

Ex quibus Poetarum dictis Erasmus quidem in Chiliadibus cenfer, Athenæum
sensisse, Jovis servatoris calicem cum eo, qui dictus est ἀραθῆ δαίμονος, eundem
fuisse: & *Thomas Dempsterus* putat, Boni genii poculum aut idem fuisse cum Jo-
vis sospiratoris, aut certè unā cum eo illatum fuisse. Verūm distincta fuisse,
liquet, puto, ex illis, quæ dicta hæcenus sunt. Et in primis ex illo, quod supra ex
Athenæo adduximus, alios boni genii poculum poposcisse, Jovis servatoris alios.
Expediit rem de poculo ἀραθῆ δαίμονος circa mensarum remotionem claris
verbis *Eustathius in Odysseam* γ. 1. εἶναι δὲ, ὅτι καὶ διχὰ τῆς ἐπὶ ταῖς γλώσσαις
ἀπονδῆς καὶ πόσεως, ἢ πὶ ποτήριον, ὡς ἰσορεῖ ἄλλιος Διονύσιος, ἀραθῆ δαίμονος
λεγόμενος, τὸ μετὰ ἄρσιν τραπέζων πρὸς Φερόμενον. καὶ ἄλλως δὲ ἦν φάσιν ἀ-
ραθῆς δαίμων, ὃ μετὰ ἄρσιν τραπέζων ἐπινεν.

Atque hæc quidem de poculis, quæ Diis temperata fuere; quibus adden- 10
tus crater Mercurio libatus, quem ultimum omnium fuisse scribit *Iulius Pollux in*
sexto, capite XVI. cū ait: Καὶ ἐρμῆς, ἢ τελευταῖα πόσις. ὅθεν καὶ Ὀμηρος: Τῷ
πυμάτῳ ἀπένδεσκον. i.e. Et Mercurii potus ultimus: Unde & *Homerus*: Ultima
libabant. Locus integer extat *Odysf. VII. v. 137.*

Σπένδοντες δαπνέουσιν εὐσκόπῳ Ἀρχιφόντῃ

Ὡς πυμάτῳ ἀπένδεσκον.

Libantes poculis speculatori Mercurio,

Cui ultimo libabant.

Firmat idem *Athenæus libro primo*, cū scribit: Post cœnam, cū jam cœtus dissolvere-
tur, libabant antiqui Mercurio, non, ut posteritas, Iovi Teleo, quoniam Mercurius somnis
præst. Libabant & eidem à cœna discessuri ob linguæ commercium. Mercurio namq; sa-
cra linguæ sunt ob eloquentiam & orationis perspicuitatem.

Alii verò etiam poculum, quod ultimum fuerit, cum imagine mortis cir- 11
comlatum fuisse tradidere, ut discessuri convivæ caducæ sortis, & humanæ fragi-
litas admonerentur: eidem absynthium immixtum fuisse, ne dulcedo ani-
mæ seduxisse videretur, nec convivæ ita voluptate caperentur, ut mortales se esse
oblivi-

obliviscerentur. Quemadmodum Ægyptii in convivia scelerum, i.e. exsiccata hominis, atq; inter se compacta ossa inferre consueverant, hortariq; convivas, ut meminerint, se non ita multò post tales fore. *Plutarch. Conviv. VII, Sapient. p. 148.*

12 Nec verò contentos his poculis fuisse Græcos putandum est. Quin potius, quoties prægræcari libitum fuit, tres insuper Gratiarum, & adhuc Musarum novem cyathos biberunt. Ut omittam jam, in amicorum quoq; & amicarum cum præsentium, tum absentium gratiam, & quidem ad certum cyathorum numerum bibere esse solitos.

13 Quem morem ad Romanos, Græcorum æmulos, transisse non licet dubitare. De Gratiarum & Musarum poculis constat ex *Horatii lib. III. od. 19.*

*Da Luna propere nova,
Da noctis media; da, puer, auguris
Murena, tribus aut novem
Miscentur cyathis pocula commodis.
Qui Musas amat impares,
Ternos ter cyathos attonitus petet
Vates. tres prohibet supra
Rixarum metuens, tangere Gratia.*

id est, Poeta Musarum amore flagrans novies bibet, si volet insanire: sed Gratiæ vetant eum, qui à rixis & convitiis abhorreat, plus quàm tres vini cyathos haurire.

Ex eo, quòd ad numerum Musarum novem cyathos propinare solerent, aut in Gratiarum honorem tres tantum, antiquum natum est verbum: Aut ter bibendum, aut novies. Id expresseit & Ausonius in *Gripho*:

*Ter bibe, vel toties ternos: sic mystica lex est
Vel tria potanti vel ter tria multiplicanti.*

14 Ideo Eubulus, Poeta apud *Athenæum libro secundo* alia facit pocula sapientum, i.e. eorum, qui vino ad sitim sedandam, & ad valetudinem tuendam, nec non ad hilaritatem conciliandam utantur: alia aliorum, i.e. qui vino abutantur. De his ita Bacchum loquentem inducit:

*Τρεῖς γὰρ μόνος κρατῆρας ἐγκεραννύω
Τοῖς εὖ φρονέσι· τὸν μὲν ὑγείας ἑνα,
ὃν πρῶτον ἐκπίνεις· τὸν δὲ δεύτερον
Ἔρωτες, ἡδονῆς τε· τὸν τρίτον δ' ὕπνῳ.*

107

ὅν' εἰς πόντιοις οἷσ' ὅσοι κεκλημένον
 οἴκαδε βαδίσας· ὁ δὲ πέταρος
 οὐκ ἔθ' ἀμέτερος ἔς, ἀλλ' ὕβρεως· ὁ δὲ πέμπτος βοῆς·
 ἔκπ' δὲ κώμων· ἑβδομος δ' ὑπωπίων,
 ὄγδοος, κλήτορος· ὁ δὲ ἑννατος, χαλῆς.
 Δέκατος δὲ, μανίας, ὥς κ' βάλλειν ποιεῖ.
 Πολὺς γὰρ εἰς ἐν μικρὸν ἀγγεῖον χυθεὶς,
 ὕποκελίξει ῥᾶ τ' αὖ τ' αὖ πεπωκότα.

*Tria ego pocula tantum misceo
 Illis, qui sapiunt: unum bona saletudinis,
 Quod omnium primum bibunt: deinde alteram
 Amoris, & voluptatis: soporis tertium:
 Hoc epoto, ii quos sapientes dicimus,
 Sese donum recipiunt: post, si quartum additur,
 Non est id amplius nostrum: sed protervia: quintum clamoris alio
 Vociferantium:
 Sextum petulantis comessationis: septimum mactularum ac suggillationum
 in oculis:
 Apparitoris octavum: nonum iracundia:
 Decimum furoris, quo prosteruntur qui bibunt.
 Nam in exiguum vas multum si vinum funditur,
 Appotos supplantat facillime.*

Ræmia sudor habet, duri mercede labores
 Pensantur, pictos quicunq; profectus ad Indos
 Nec boream timuit, nec Eois flatibus æquor
 Horruit impulsus, rutilantia pondera secum
 Avehit; insonfos saltus quicunque pererrant,
 Et multâ densas claudunt indagine silvas,
 Optatâ gaudent præda; quicunq; profundum
 Scrutatur, latum seu funda verberet amnem;
 Seu circumpositæ circumdet retia ripæ,
 Gaudet, pinnigeros si quando in litore cætus.
 Exponit; sic & didicisse fideliter artes
 Divinis animos & veris dotibus auget.
 Tu vitæ doctis sacrans, FISCHERE, Camænis
 Scandisti, quo templa patent Phœbeia, & ipso
 Vertice figenti gressus sacra tempora lauro
 Cinxit Apollo tibi, tibi summum adscripsit honorem
 Et Themis, & justis dispensans lancibus æquum

Astræa

Astræ; & celsus voluit Te adhibere Dynasta
 Consiliis aulæ dandis. At præmia tanta
 Nondum pro sudore tuo, qui imitatus Ulyssem
 Per maria & terras, spatia & longinqua locorum
 Palladia insilens semper vestigia, tandem
 Divam invenisti, deêrat Cytherea merces;
 Illa tibi nunc est BOEKELIA, cujus ut esset
 Perfacilis captura, puer Cnidius tibi cautim
 Retia contexens materno in flumine lavit,
 Et Venuse sca fuit: Sic tu piscatus amico
 Omine, quid mirum si tali es dote potitus,
 Quæ ramenta Tagi, tepidi quæ munera Hydaspi
 Obscuret. Nunc ergo tuâ nunc vive beatus
 Nymphâ, quæ thalamos Jovâ Ductore subibit,
 Auspiciis cujus fortunatissimus ultra
 Tu PISCATOR eris, matriq; simillima proles
 Atq; tibi, implebit faustos numerosa Penates,
 Iphicrateâ sic current tibi secula sorte.

*Ita Lmç
 gratulatur*

Justus Tribbecho,
 L. Scholæ Collega.

urn:nbn:de:urmel-c79e4aa0-b780-4f07-81c6-1bcf4c444b497-00000581-173